

УДК: 657:471.6

*О. М. Кудирко,
к. е. н., доцент кафедри обліку та оподаткування,
Вінницького торговельно-економічного інституту
Київського національного торговельно-економічного університету*

УДОСКОНАЛЕННЯ КОНТРОЛЮ ТОВАРНИХ ЗАПАСІВ

*О. М. Kudirko,
Candidate of Economic Sciences, Associate Professor, Department of Accounting and Taxation,
Vinnytsia Institute of Trade and Economics of Kyiv National University of Trade and Economics*

IMPROVING CONTROL OF COMMERCIAL SPARE PARTS

В статті проведений аналіз запасів на сільськогосподарських підприємствах Вінницької області, встановлено стан зернових культур, а також досліджено питання контролю запасами та внесено пропозиції щодо його удосконалення.

The article analyzes stocks at agricultural enterprises of Vinnytsia region, establishes the state of grain crops, as well as investigates inventory control issues and makes suggestions for its improvement.

Ключові слова: *аналіз, контроль, товарні запаси, сільськогосподарські підприємства, збереження запасів.*

Key words: *analysis, control, commodity stocks, agricultural enterprises, preservation of stocks.*

Постановка проблеми. Запаси відіграють важливу роль у діяльності будь-якого підприємства: як виробничого, так і торговельного. В сучасних умовах на усіх торговельних підприємствах особливо гостро постає питання забезпеченості запасами. Кожне окреме підприємство формує загальний стан запасів в області, тому дослідження по регіону ситуації в коморах сільгоспідприємств є досить актуальним на сьогодні. Важливим є також дослідження питань, що стосуються зменшення втрат запасів на підприємствах для забезпечення безперебійного постачання та їх використання в процесі фінансово-господарської діяльності підприємства.

Аналіз останніх досліджень. Питання удосконалення контролю товарних запасів підприємств вивчали такі вітчизнані науковці як М.Т. Білуха, Ф.Ф. Бутинець, Б.І. Валуєв, А.М. Герасимович, С.Ф. Голов, З.В. Гуцайлук, В.І. Єфіменко, В.П. Завгородній, З.В. Задорожний, М.В. Кужельний, А.М. Кузьмінський, І.В. Любезна, Л.В. Нападівська, І.І. Пилипенко, М.С. Пушкар, І.І. Сахарцева, В.В. Сопко, Л.К. Сук, Т.О.Тарасова, Н.В. Чебанова та інші.

Постановка завдання. Завданням нашого дослідження є аналіз товарних запасів на сільськогосподарських підприємствах Вінницької області для встановлення поточного стану зернових культур із з'ясуванням причин зменшення або збільшення за аналізований період, а також дослідження процесу контролю запасами та внесення пропозицій щодо його удосконалення.

Вклад основного матеріалу. На основі даних Головного управління статистики у Вінницькій області проаналізуємо наявність зернових культур станом на 1 жовтня 2013–2017 рр. та представимо у вигляді гістограми (рис.1.) та таблиці (табл.1.) для порівняння ситуації у динаміці. [3].

Таблиця 1.
Наявність зернових культур на підприємствах області станом на 1 жовтня 2013–2017 рр. (т.)

Роки	Всього зернових культур	Пшениці	Ячменю	Кукурудзи	Жита
2013	340000	266000	43000	38000	2000
2014	1400000	953000	211000	166000	4000
2015	1606000	1155000	186000	218000	3000
2016	1740000	1137000	202000	348000	4000
2017	1237000	916000	131000	115000	3000

Рис. 1. Наявність зернових культур на підприємствах області станом на 1 жовтня 2013–2017 рр.

Досліджуючи динаміку зернових культур станом на 1 жовтня 2013–2017 рр., можемо зробити висновок, що загальна кількість впродовж періоду коливалась. Впродовж перших чотирьох досліджуваних років значення зростало, проте зменшилось у 2017 р.

У 2013 р. кількість запасів становила 340000 т. У 2014 р., порівняно з 2013 р. – збільшилась на 1060000 т. (311,8 %) до значення 1400000 т. У 2015 р., порівняно з 2014 р., – збільшилось на 206000 т. (14,7 %) до значення 1606000 т. У 2016 р., порівнюючи зі значенням, що спостерігалось у попередньому періоді, можемо відмітити зростання показника на 134000 т. (8,3 %) до значення 1740000 т. У 2017 р., порівняно з 2016 р. можемо побачити зменшення на 503000 т. (28,9 %) до значення 1237000 т. Це сталося через зменшення посівних площ та внаслідок впливу негативних умов зовнішнього середовища.

Загальний стан запасів будь-якого регіону в цілому, залежить, перш за все, від окремо взятих підприємств, що здійснюють свою діяльність. Стан запасів на підприємствах прямо впливає на ситуацію (зокрема зернових культур) в області, а відповідно, кожна область формує загальну ситуацію у питанні, що стосується запасів, в країні загалом. Саме тому важливим є також дослідження питання, яке стосується зменшення втрат запасів на підприємствах, для того, аби забезпечити безперебійне постачання і їх використання в процесі діяльності, що в майбутньому дасть позитивні результати, зокрема по Вінницькому регіону.

Товарні запаси є одним з основних елементів оборотного капіталу торговельних підприємств. Безпеченість підприємства даним видом ресурсів сприяє безперебійному обслуговуванню споживачів. Важливого значення при цьому набуває контроль за зберіганням товарів на всіх етапах товароруку.

Управління запасами повинно бути направлене на підвищення рентабельності та швидкості обігу вкладеного капіталу. Для цього у процесі управління товарними запасами завжди вирішуються наступні завдання:

- визначення цілей управління, аналіз стану товарних запасів;
- оперативний облік і контроль стану товарних запасів;
- здійснення економічних та організаційно-технічних заходів з формування та регулювання товарних запасів і підтримання їх на оптимальному рівні (у певній відповідності з обсягом і структурою його продажу).

Формування достовірності інформації про наявність і рух матеріальних ресурсів є завданням не лише працівників бухгалтерії, а й інших служб підприємства. Зокрема, зростає роль системи внутрішнього контролю за використанням матеріальних запасів.

Для забезпечення ефективного контролю за збереженням і використанням матеріальних ресурсів на підприємствах велике значення мають організація постачання, стан складського і ваговимірювального господарства. Для здійснення внутрішньогосподарського контролю склади мають бути повністю забезпечені справними вагами, вимірювальними приладами і мірною тарою.

Організація обліку матеріальних запасів в сучасних умовах господарювання повинна забезпечувати:

- формування оптимального механізму реалізації порядку збереження матеріальних запасів;
- створення раціонального режиму поставки і забезпечення мінімального запасу матеріальних цінностей та сировини для безперебійності виробництва продукції;
- забезпечення партнерських і законних відносин з юридичними та фізичними особами;
- розробка і впровадження моделі руху інформаційних потоків за напрямками потреб матеріальних ресурсів (зовнішніх і внутрішніх) з метою прийняття управлінських рішень;
- правильне і своєчасне документальне оформлення операцій з руху запасів;
- контроль за збереженням та рухом запасів на складі;
- контроль за раціональним використанням запасів і додержанням норм їх використання.

Контроль матеріальних запасів, особливо внутрішньогосподарський, займає важливе місце в загальній системі фінансово-господарського контролю.

Основними завданнями внутрішньогосподарського контролю доцільно вважати:

- перевірку правильності, повноти і законності ведення оперативного первинного обліку матеріальних запасів;
- перевірку своєчасності, доцільності внесення необхідних змін в облікову політику підприємства;
- систематичне проведення вибіркового перевірок збереження і наявності ресурсів підприємства щодо оцінки та методів списання запасів на виробництво;
- спостереження за своєчасністю проведення щорічних інвентаризацій активів підприємства [5].

Серед сучасних товарознавців найбільш розповсюдженим підходом до класифікації товарних втрат є їх поділ залежно від причин виникнення. Дана класифікація цілком задовольняє вимоги облікового відображення товарних операцій, тому доцільно використовувати традиційний розподіл товарних втрат на нормовані (природні) та ненормовані. Товарні втрати – це зменшення кількості та погіршення якості товарів унаслідок впливу негативних і шкідливих умов зовнішнього середовища, фізико-хімічних і біологічних особливостей товарів, необережного, безгосподарського поводження з ними, або ж крадіжок товарно-матеріальних цінностей, зокрема зернових культур, що розглядаються нами. Розрізняють два види втрат:

- втрати нормовані (природні);
- ненормовані втрати (актовані) [8, с. 257–258].

Природні товарні втрати – це втрати товарів у процесі їх транспортування, зберігання, підготовки до продажу та реалізації, спричинені природними чи технологічними факторами [1, с. 266]. На підприємствах торгівлі природні втрати окремих груп товарів нормуються окремо як під час перевезень вантажів та під час зберігання товарів на складах.

Ненормовані товарні втрати виникають унаслідок неправильного зберігання чи транспортування товарів, необережного, безгосподарського поводження з ними або крадіжок товарно-матеріальних цінностей. Ненормовані товарні втрати оформляють актом з наведенням в кожному конкретному випадку причин втрат і винуватців, із яких стягуються матеріальні збитки.

Мінімізація товарних втрат – проблема для будь-якого підприємства торгівлі. Тому для цілей обліку формування та використання резервів за господарськими фактами із невизначеними наслідками, до яких належать компенсаційні резерви товарних втрат, пропонуємо розділити товарні втрати за наступними ознаками:

- втрати унаслідок розкрадань і в результаті об'єктивних причин (усихання, утрушування);
- втрати, виявлені, в процесі інвентаризацій залишків і втрати під час постачання товарів;
- втрати на складі і втрати в торговому залі;
- втрати понад норми і в межах норм природних втрат, які суб'єкт господарювання може встановлювати самостійно, керуючись критерієм суттєвості. Принципово облік товарних втрат всіх видів схожий, але відрізняється наслідками відшкодування.

Удосконалена класифікація видів втрат товарних запасів впливає на організацію обліку та контролю з метою забезпечення керівництва своєчасною якісною інформацією для запровадження заходів із їх мінімізації.

Для коригування товарних запасів необхідно визначити величину можливих товарних втрат. Недостачі товарів можуть виникати внаслідок нехтування матеріальною відповідальністю або різними організаційно-технічними проблемами під час їх транспортування, зберігання, реалізації.

Для забезпечення контролю за безперебійним товарорухом, підприємства торгівлі повинні запроваджувати процес фіксації і стягнення недостач, який є складним і пов'язаний з виконанням певних формальних процедур, тому виділяють наступні критерії оцінки недостач товару:

- місце виявлення недостачі товару;

- джерело недостачі;
- норма природного убутку;
- термін прийняття рішення щодо стягнення недостачі;
- ймовірність стягнення;

Важливим є також створення резервів для покриття нестач у разі потреби.

Для створення умов безперервного циклу поповнення товарних запасів сільськогосподарські підприємства торгівлі Вінницької області на нашу думку мають обов'язково формувати страховий запас, вартість у часі якого постійно змінюється.

Ідеальний варіант руху запасу має вигляд здійснення рівномірних витрат, а нова партія надходить на склад точно в момент повної витрати попередньої. На практиці фактична витрата запасу нерівномірна і може перевищувати планову. Надходження замовлених товарів, з вини постачальників або перевізників, може запізнюватися. У зв'язку з цим, підприємства створюють страхові запаси. Мета створення страхових запасів – забезпечити безперервність торгового чи виробничого процесу в наступних випадках:

- затримка постачальником терміну відвантаження замовлення;
- затримка товару в дорозі при доставці від постачальника;
- непередбачене зростання обсягу збуту.

Перераховані ситуації не планують, але, оскільки вони можливі, їх чекають і до них готуються, створюючи страхові запаси.

Страховий запас дозволяє стабільно функціонувати в умовах погано відрегульованих господарських відносин і неминучих помилок при прогнозуванні і наступному плануванні попиту. Він не є недоторканим. Витрата цієї компоненти загального запасу неминуча, як і неминучі похибки планування продажів і організації поставок. Однак при запланованих поставках і збутові, величина страхового запасу, на відміну від поточного, не змінюється.

Страховий запас, так само як і поточний, має двоїстий характер, тобто має як позитивні, так і негативні моменти. Значний страховий запас здатний покрити всі випадкові відхилення. Підприємство зможе уникнути втрат обороту та іміджу, викликаних відсутністю в потрібний момент запасів на складі, тобто втрат від дефіциту. Однак це може призвести до невиправдано великих витрат на утримання страхового запасу на складі компанії [2, с. 263].

Резервний (страховий) запас формується на випадок можливих перебоїв у постачанні (інших непередбачених обставин). Величина резервного запасу визначається:

- на основі середнього відхилення фактичного інтервалу поставки від планового (передбаченого договором);
- на основі підрахунку днів, необхідних для оформлення замовлення та доставку матеріалів від постачальника до споживача [6, с. 62].

Поряд зі страховими запасами існує також поняття страхування запасів, яке має дещо інше значення. Відповідно до ст. 4 закону України «Про страхування», предметом договору страхування можуть бути майнові інтереси, що не суперечать закону і пов'язані:

- з життям, здоров'ям, працездатністю та пенсійним забезпеченням (особисте страхування);
- з володінням, користуванням і розпорядженням майном (майнове страхування);
- з відшкодуванням страхувальником заподіяної ним шкоди особі або її майну, а також шкоди, заподіяної юридичній особі (страхування відповідальності) [7].

Необхідно відзначити, що майно підприємства становлять: виробничі і невиробничі фонди (основні засоби), а також інші товарно-матеріальні цінності (запаси), вартість яких відображається в самостійному балансі підприємства відповідно до ст. 66 Господарського кодексу України. Саме тому, можемо запропонувати введення страхування майна (у нашому випадку зернових запасів), як необхідного складника управління запасами в питанні втрат, на який варто зважати усім підприємствам [4].

Управління запасами є складовою частиною цілісної системи поточного управління оборотним капіталом, адже від ефективності цього процесу залежить можливість підтримки ліквідності та платоспроможності підприємства.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, варто зазначити, що жодне підприємство не застраховане від втрат запасів, що призводить до певних проблем у його функціонуванні, що в подальшому набуває вигляду втрат матеріальних. Оскільки дана ситуація є негативним явищем, то, як правило, цьому питанню приділяється значна увага і здійснюється управління для мінімізації недостач. Запропоноване нами створення страхового запасу на усіх підприємствах Вінницького регіону допоможе підприємствам врегулювати свою діяльність, а дотримання розподілу товарних втрат буде сприяти швидшому реагуванню на проблеми, що можуть виникати з приводу нестач або надлишків. Страхування запасів допоможе зменшити збитки, у разі непередбачених подій, що тягнуть за собою значні втрати. Контроль товарних запасів є гарантом того, що загальний стан запасів по області, зокрема й по Вінницькій, буде знаходитися на належному рівні і зможе забезпечити позитивний вплив на врожайність зернових культур.

Література.

1. Апопій В.В. Організація торгівлі : підруч. / Апопій В.В., Міщук І.П., Ребицький В.М., Рудницький С.І. – 3-тє вид. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 632 с.
2. Гаджинский А.М. Логистика: Учебник / А.М. Гаджинский – 20 изд., перераб. и доп. – М.: Издательско-торговая корпорация «Дашков и К», 2007. – 472 с.
3. Головне управління статистики у Вінницькій області [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.vous.vin.ua>
4. Господарський кодекс України від 06.01.2018 № 436–15 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>
5. Любезна І.В. Облік і внутрішньогосподарський контроль матеріальних запасів: дис. канд. екон. наук: 08.00.09 – бухгалтерський облік, аналіз та аудит / І.В. Любезна; Тернопільський нац. економ. ун-т. – Тернопіль, 2009. – 226с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://dspace.tneu.edu.ua/bitstream/316497/1700/1/dis.pdf>
6. Небава М.І. Економіка та організація виробничої діяльності підприємства. Ч.1. Економіка підприємства: навчальний посібник / Небава М.І., Адлер О.О., Лесько О.Й. – ВНТУ, 2011. – 117 с.
7. Про страхування : Закон України від 01.01.2017 №85/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>
8. Тарасова Т.О. Обліково-аналітичне забезпечення управління сталим розвитком підприємств торгівлі: дис. д-ра екон. наук: 08.00.09 – бухгалтерський облік, аналіз та аудит / Т.О. Тарасова; Харківський держ. ун-т харч. та торгівлі. – Харків, 2017. – 492 с.

References.

1. Apopi, V.V. Mishchuk, I.P. Rebitsky, V.M. and Rudnitsky, S.I. (2009), *Orhanizatsiia torhivli* [Organization of trade], 3rd ed, Tsentr uchbovoi literatury, Kyiv, Ukraine.
2. Hadzhynskiy, A.M. (2007), *Lohystyka* [Tutorial], 20 nd ed, M.: Yzdatelsko-torhovaia korporatsyia «Dashkov y K», Moskva, Rosyia.
3. The Main Department of Statistics in Vinnytsia Oblast (2017), “Electronic resource”, available at: <http://www.vous.vin.ua/>
4. The Verkhovna Rada of Ukraine (2018), “The Commercial Code of Ukraine”, available at: <http://zakon.rada.gov.ua> (Accessed 6 January 2018).
5. Lubes, I.V. (2009), “Accounting and internal control of material stocks”, Abstract of PhD in Economics dissertation, Accounting, Analysis and Audit, Tarnopil National Economic University, Ternopil, Ukraine.
6. Nebava, M.I. Adler, O.O. and Lesko, O.I. (2011), *Ekonomika ta orhanizatsiia vyrobnychoi diialnosti pidpriemstva. Ch.1. Ekonomika pidpriemstva* [Economics and organization of production activity of the enterprise. Part 1 Enterprise Economics], Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, Ukraine.
7. The Verkhovna Rada of Ukraine (2017), The Law of Ukraine “On insurance ”, available at: <http://zakon.rada.gov.ua> (Accessed 1 January 2017).
8. Tarasova, T.O. (2017), “Accounting and analytical support for the management of sustainable development of trade enterprises ”, Abstract Dr. Econ. Sciences dissertation, Accounting, Analysis and Audit, Kharkiv State University of Nutrition and Trade, Kharkiv, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 27.03.2018 р.